

Javier Fernández: «El 23-F, més que un cop, n'hi va haver tres i mai van arribar a coincidir»

El tinent coronel i professor de la Universitat de Saragossa és un dels experts en els fets del 1981, i explica a NacióDigital quins van ser els personatges i els moments clau dels fets

Javier Fernández López | J.F.

La història del 23-F ha generat una nodrida bibliografia. Un dels màxims especialistes en aquell cop d'estat frustrat és Javier Fernández López, tinent coronel de l'exèrcit, doctor en Dret i professor de Dret Constitucional de la Universitat de Saragossa. Va ser delegat del govern espanyol a l'Aragó durant la presidència de José Luis Rodríguez Zapatero. La seva investigació sobre aquells fets, *Diecisiete horas y media. El enigma del 23-F* (Taurus) (https://www.letres.es/es/libros/diecisiete-horas-y-media_3259980148), és una de les més acreditades.

Javier Fernández (María de Huerva, Saragossa, 1954) ha atès a **NacióDigital** per posar llum als interrogants que envolten el 23-F. Ell manté que ja queden ben poques incògnites sobre el que va passar aquell dia i rebutja les hipòtesis conspiratives que també han proliferat. Manté que al 23-F van confluïr tres cops diferents: el del general Armada, el del tinent general Milans del Bosch i el de Tejero. En aquesta conversa aporta dades i noms d'interès que completen uns esdeveniments que encara roseguen la història recent.

- Quaranta anys més tard, quines incògnites queden per aclarir sobre el 23-F?

- Cap, per resumir. Qui vulgui saber té els mitjans suficients per assabentar-se'n. Hem estat moltes les persones que hem dedicat temps i esforç per investigar. Si apareix alguna nova informació sempre serà anecdòtica, menor.

- Quin va ser el paper del Cesid?

- Aquí s'ha de distingir. En els serveis d'informació hi ha "la casa" i els seus integrants. Que persones d'aquest servei estiguessin voltant pels escenaris del cop és una cosa demostrada. Que els dos principals responsables del servei, el general José Luis Manglano i el tinent coronel Javier Calderón, estiguessin a favor del cop és una cosa impossible. Algun oficial, com el comandant Agustín Delgado Ferreira, va jugar un paper clarament contrari al cop. I una dada a considerar: un fill del capità general de Madrid, Guillermo Quintana, estava destinat en aquest servei.

- Què es pot dir sobre el paper de José Luis Cortina?

- En la sentència del Consell Suprem de Justícia Militar va sortir absolt. El Tribunal Suprem va confirmar aquesta sentència. No obstant, el jutge instructor l'havia processat i el fiscal va sol·licitar per a ell una pena de 12 anys. Per tot això és evident que el seu paper va ser controvertit. Jo sempre he defensat que va estar "en" el cop, però no he arribat a confirmar que estigués "amb" el cop. La meua conclusió és que va jugar a dues baralles i que, al final, estaria amb el vencedor.

- S'ha parlat de l'existència de cintes amb gravacions d'aquella nit que han desaparegut. És cert?

- En absolut. A Espanya som molt amics de les conspiracions i ens agrada fabular. Pers diners o per sensacionalisme haguessin aparegut en cas d'existir. Vull recordar que durant anys es va especular amb "un maletí" que estaria en poder de l'aleshores capità de la Guàrdia Civil Gil Sánchez Valiente. L'ha vist algú?

- S'ha especulat sobre el paper jugat pel rei. Fins a quin punt el seu distanciament creixent respecte d'Adolfo Suárez va ser combustible per a un sector dels conspiradors?

- Sobre les raons dels colpistes només podem especular, una cosa que no hauríem de fer. Sobre el paper del rei, sempre recurrent entorn al 23-F, els recordaré una cosa. Als quinze minuts d'haver-se iniciat l'assalt al Congrés ja es va produir una conversa telefònica entre els generals Sabino Fernández Campo (des de la Zarzuela) i Juste Fernández (des del quarter general de la Divisió Cuirassada) en la que es donen ordres per impedir el cop. Als quinze minuts! El capità general de la Primera Regió Militar, a Madrid, va declarar que ell s'havia limitat a respectar el llegat de Franco: "Ens va ordenar (en l'últim missatge dirigit als militars) que fóssim tan lleials al rei com ho havíem estat amb ell. I a mi el rei em va ordenar aturar el cop i ho vaig fer". Aquests són els fets. Tot i així, hi ha qui vol seguir alimentant teories de la conspiració. Falten a la veritat. Avui, el 2021, amb la mala imatge (de la qual el responsable és únicament ell) que té Joan Carles de Borbó, és difícil acceptar quin va ser el seu paper en el 23-F, però no hauríem de barrejar coses.

- Creu que en algun moment el rei va contemplar la "solució Armada"?

- Mai. El rei coneixia molt bé el general Armada i no hem d'oblidar que a finals de juny de 1977 el va cessar com a secretari general de la Casa del Rei (fins a l'octubre no es va produir el relleu formal). I al costat del rei el 23-F hi havia el general Sabino Fernández Campo, que coneixia molt, però que molt bé, a Armada.

"Un dels moments clau del 23-F és el retorn del general Juste a la Divisió Cuirassada, que desbarata els plans dels colpistes"

- Si aquella nit el tinent coronel Tejero hagués deixat accedir al general Armada a l'hemicicle del Congrés, hauria canviat tot?

- No ho sabem, seria especular. El que sí que queda clar en aquell instant és el cop que tenien al cap el tinent coronel Tejero i el tinent general Milans del Bosch. I Tejero no obeeix. Jo mantinc la teoria que el 23-F més que un cop n'hi va haver tres i que mai van arribar a coincidir del tot.

- Hi va haver un moment clau en el cop?

- Molts. Una operació d'aquesta complexitat i amb tants implicats va passar per molts diversos moments clau. A mi m'agrada destacar-ne un: el retorn a Madrid, al quarter general de la Divisió Cuirassada, del general Juste i del coronel San Martín. Va desbaratar tots els plans dels colpistes. Un d'ells, l'esmentat coronel, per supèrbia, per ambició, per voler estar en el centre del que anava a succeir, no va complir amb les seves instruccions.

- Quines eren exactament?

- Havia d'allunyar al general Juste de Madrid, fins a Saragossa, al camp de maniobres de Sant Gregori, a inspeccionar uns exercicis d'unitats que es trobaven allí. No obstant, en contra de les instruccions que tenia, a mig camí (al Parador Nacional de Santa Maria de Huerta) va convèncer el general, amb mentides, de la necessitat de tornar. Quan van arribar al quarter general es van trobar enmig d'una reunió, a la qual assistia el general Torres Rojas, anterior comandament d'aquesta unitat, en aquelles dates destinat a la Corunya i que havia de ser el cap de la divisió en el cop, i en el moment en què el comandant Pardo Zancada (la persona de confiança de Milans del Bosch en aquella unitat) estava explicant el que havien de fer.

- Va ser determinant per evitar que la Brunete sortís al carrer?

- La presència del general Juste a Madrid li va permetre posar en marxa mecanismes de paralització de la intervenció de la Divisió Cuirassada en el cop. Així que els colpistes, un d'ells especialment, van col·laborar a fer fracassar el seu projecte.

"En el posterior intent colpista del 28-O del 1982, la primera instrucció que els conspiradors tenien en el seu pla era "neutralitzar", és a dir, assassinar, al general Fernández Campo"

- Quin militar o militars van ser determinants des del punt de vista operatiu per al fracàs del cop?

- Tot i no tenir una destinació militar, el general Sabino Fernández Campo va tenir un paper absolutament clau. Permeti'm que recordi un fet per veure fins a quin punt va ser decisiva la seva

actuació en contra del cop del 23-F. En el posterior intent colpista del 28-O del 1982, la primera instrucció que els conspiradors tenien en el seu pla era "neutralitzar", és a dir, assassinar, al general Fernández Campo. Donada la importància de les tropes a la Primera Regió Militar, el paper del capità general, Quintana Lacaci, va ser també decisiu. Per suposat, també el paper del general Juste, iniciant la neutralització de la Brunete.

- Hi va haver posicionaments decisius en altres capitaniaes generals?

- A Saragossa, ciutat de gran pes en unitats castrenses, l'actitud del general Luis Pinilla Soliveres, director de l'Acadèmia General Militar, va decantar del costat constitucionalista els possibles moviments procolpistes. Altres militars als qui s'ha de citar són el general Gustavo Urrutia a Sevilla o el coronel Rafael Gómez-Rico a Valladolid. Al capdavant de la Policia Nacional i de la Guàrdia Civil, i tots dos en un paper destacat enfront els colpistes, hi havia els generals Sáenz de Santamaría i Aramburu Topete. I no hem d'oblidar el militar que va representar la dignitat davant el colpisme, el tinent general Gutiérrez Mellado, que a cos descobert es va enfrontar a persones disposades a utilitzar les seves armes.

- Se sap tot sobre l'anomenada trama civil del cop?

- A algunes persones aquesta resposta els semblarà com una broma. Només hi va haver dues persones implicades en això que s'anomena "trama civil" i eren militars. Els generals Iniesta Cano i Dueñas Gavilán són els que aporten la part civil, diners i infraestructura, al cop. Per triomfar no necessitaven més. Una altra cosa és si haguessin triomfat. En aquest cas els civils disposats a servir-los haguessin estat considerables.

- Vostè, a més de militar, acadèmic i polític, és escriptor. Des del punt de vista literari, hi ha algun personatge del 23-F que trobi fascinant des del punt de vista literari?

- Hi ha un drama personal que no hem sabut reparar. El capità de la Guàrdia Civil José Luis Abad no va voler anar al Congrés a les ordres del tinent coronel Tejero. Va resistir tot el que va poder a l'ordre expressa, directa i tallant del seu comandament directe, el coronel Mangado, i no es va poder resistir. Un oficial brillant, amb un futur magnífic davant seu, va perdre la seva carrera per obeir i per no saber rectificar un cop que els seus homes van ser dins del Congrés.

"Els més mesquins? Dos tinentes que a l'abandonar el Congrés van ocultar les seves estrelles. Ningú els va delatar i no van ser jutjats: Demetrio García Márquez i Juan Montoya Rodríguez"

- El més heroic? El més mesquí?

- Heroic, com a tal, no trobo ningú. Mesquins sí que n'hi va haver dos que s'han de destacar. Dos tinentes que a l'hora d'abandonar el Congrés, una vegada finalitzat el cop, van ocultar les seves estrelles en la peça del cap i van poder sortir com a guàrdies. Ningú els va delatar i no van ser jutjats. Els seus noms són Demetrio García Márquez i Juan Montoya Rodríguez.

- Recentment, s'han produït alguns pronunciaments de persones vinculades a les forces armades, des de manifestos a cartes al rei. Els considera fets greus?

- Sí, és clar, però no els dono una transcendència capital. Darrera d'aquests pronunciaments hi ha

un partit polític. Els militars retirats no representen a ningú; el partit, sí. Aquí hi ha el problema, no en els jubilats.

- Creu que els cops d'estat són història passada a Espanya?

- Sí, sens dubte. L'Espanya d'avui no és la dels primers anys del postfranquisme. I, sobretot, els militars d'avui no són els d'aleshores. Tot i que de tant en tant aparegui algun, o alguns, nostàlgics a dir bestieses, el militar espanyol sap quin és el seu paper. La integració del nostre país en estructures supraestatals ha suposat un avenç enorme en la preparació i en el treball de les forces armades. A això s'ha d'afegir un element també determinant: l'organització dels exèrcits en aquells anys amb l'actual no té res a veure. Aleshores els capitans generals tenien un comandament gairebé absolut. Això avui no existeix.